

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 16 juni 2015

Mål nr

B 5390-13

KLAGANDE

DBT

Ombud och offentlig försvarare: Advokat BE

MOTPART

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Försök till stöld

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Göta hovrätts dom 2013-10-01 i mål B 519-13

DOMSLUT

Högsta domstolens fastställer hovrättens domslut.

BE ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av DBT i Högsta domstolen med 18 194 kr. Av beloppet avser 14 555 kr arbete och 3 639 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

DBT har yrkat att Högsta domstolen frikänner honom.

Riksåklagaren har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

DOMSKÄL

Åtalet

1. DBT åtalades för stöld enligt följande gärningsbeskrivning.

DBT har den 23 september 2012 i varuhuset Bauhaus på Kromgatan i Norrköping stulit varor bland annat flera strömställare värt tillsammans 1156 kr.

2. Som tillämplig bestämmelse åberopade åklagaren 8 kap. 1 § brottsbalken.

Handläggningen i tingsrätten och hovrätten

3. Vid tingsrätten erkände DBT gärningen. Domstolen bedömde emellertid att DBT inte hade lämnat varuhuset med varorna. Något fullbordat stöldbrott hade han därför inte begått. Tingsrätten ansåg att gärningsbeskrivningen inte medgav att DBT fälldes till ansvar för försök till stöld. Han frikändes därför.

4. Åklagaren överklagade tingsrättens dom och yrkade i hovrätten att DBT skulle dömas för stöld eller, i andra hand, för försök till stöld. Någon justering

av gärningsbeskrivningen gjordes inte. Inte heller åberopade åklagaren några andra bestämmelser än 8 kap. 1 § brottsbalken.

5. Vid huvudförhandlingen i hovrätten behandlades frågan, om DBTs gärning skulle bedömas som försök till stöld. DBT fick också frågor om vad han hade för avsikt med de aktuella varorna. Hovrätten ansåg därmed att han hade haft fullgoda möjligheter att försvara sig mot åklagarens påstående att gärningen skulle bedömas som i vart fall försök till stöld.

6. Hovrätten har dömt DBT för försök till stöld och bestämt påföljden till villkorlig dom och 40 dagsböter.

Frågan i målet

7. Frågan i målet är om DBT kan dömas för försök till stöld när gärningsbeskrivningen innehåller ett påstående om endast fullbordat stöldbrott.

Ramen för brottmålsprocessen och kraven på gärningsbeskrivningen

8. Enligt 30 kap. 3 § första meningen rättegångsbalken får domstolen inte döma över annan gärning än den, för vilken talan i behörig ordning har förts. Med gärning avses i detta sammanhang vad som framgår av åklagarens gärningsbeskrivning. Enligt 45 kap. 4 § första stycket 3 ska i gärningsbeskrivningen anges bl.a. den brottsliga gärningen med uppgift om tid och plats för dess förövande och de övriga omständigheter som behövs för dess kännetecknande. Åklagaren ska även ange de bestämmelser som är tillämpliga.

9. Ett väckt åtal får enligt 45 kap. 5 § första stycket rättegångsbalken inte ändras. Enligt tredje stycket är det dock tillåtet att åklagaren beträffande samma gärning inskränker sin talan eller åberopar annat lagrum än det som har angivits i stämningen eller ny omständighet till stöd för åtalet.

10. Gärningsbeskrivningen utgör ramen för brottmålsprocessen. Det innebär att endast påståenden om gärningen som kan utläsas av gärningsbeskrivningen får läggas till grund för domen. Det krävs emellertid inte att åklagaren i detalj ska beskriva den brottsliga gärningen. Det räcker att han eller hon anger (se p. 8) de omständigheter som är tillräckliga för dess kännetecknande. Detta innebär att gärningsbeskrivningen ska innehålla det som enligt åklagaren konstituerar brottet. Man kan även uttrycka det så att gärningsbeskrivningen ska innehålla sådana rekvisit som karaktäriserar gärningen som brottslig. Påståenden rörande gärningen som inte kan utläsas av gärningsbeskrivningen får inte läggas till grund för en fällande dom. (Se t.ex. NJA 2003 s. 486 och NJA 2013 s. 7 p. 13.)

Tolkning av gärningsbeskrivningar, m.m.

11. En domstol är inte bunden av yrkanden beträffande brottets rättsliga beteckning eller tillämpligt lagrum (30 kap. 3 § andra meningen rättegångsbalken). Det är domstolens uppgift att känna till lagens innehåll och att tillämpa rätt bestämmelser på de faktiska förhållanden som anges i gärningsbeskrivningen. Domstolen kan enligt bestämmelsen alltså göra en annan rättslig bedömning av den påstådda gärningen och komma fram till att det rör sig om ett annat brott än det som åklagaren har antagit.

12. Som en allmän utgångspunkt gäller att gärningsbeskrivningen ska tolkas i belysning av det lagrum och den brottsbeteckning som åklagaren har angett. Hur tolkningen av gärningsbeskrivningar närmare ska göras går det inte att ge

några generella besked om. Vad som innefattas i ett gärningspåstående får i stället avgöras från fall till fall. En tolkning av en gärningsbeskrivning får dock inte leda till att en dom baseras på något för den tilltalade överraskande moment, som han eller hon inte har haft möjlighet att försvara sig emot (se t.ex. NJA 2014 s. 664 p. 12).

13. Om en gärningsbeskrivning är oklar eller framstår som ofullständig ska domstolen genom materiell processledning verka för att det blir klarlagt vad den innefattar. Detta kan ske genom frågor och påpekanden som initierar förtydliganden av gärningsbeskrivningen (jfr NJA 1993 s. 134, jfr också Roberth Nordh, Praktisk process II, Processens ram i brottmål, 3 uppl. 2012, s. 39 ff.). Rätten bör dock vara försiktig vid sin processledning så att dess opartiskhet inte kan sättas i fråga.

14. Vid domstolens prövning ska även Europakonventionens krav beaktas. I artikel 6 föreskrivs bl.a. att var och en som anklagas för brott har rätt att i detalj underrättas om innebörden av och grunden för anklagelsen mot honom. Den anklagade ska få tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar.

15. Av Europadomstolens praxis följer att underrättelsen om anklagelsen ska avse både vilken gärning det är fråga om och den rättsliga kvalificeringen (se bl.a. Europadomstolens dom den 25 mars 1999 i målet *Pélissier och Sassi mot Frankrike*, Report of Judgements and Decisions, 1999-II). Det är inte möjligt att döma den tilltalade enligt en viss straffbestämmelse utan att han eller hon i förväg har fått reda på att bestämmelsen skulle kunna bli tillämplig och har fått möjlighet att anpassa sitt försvar efter detta (jfr NJA 2011 s. 611 p. 17 och NJA 2014 s. 664 p. 10).

16. Det finns inga särskilda krav på i vilken form den tilltalade ska få reda på hur den gärning som åtalet avser kan kategoriseras rättsligt eller vilken

bestämmelse som kan vara tillämplig. Information behöver alltså inte nödvändigtvis ges i gärningsbeskrivningen eller i anslutning till denna. Även om det är att föredra att så sker, kan det räcka att upplysningar lämnas till den tilltalade under huvudförhandlingen. En förutsättning är, som framgått, att informationen har lämnats på sådant sätt att den tilltalade har getts möjlighet att anpassa sitt försvar efter denna.

Bestämmelserna om stöld och försök till stöld

17. För stöld ska enligt 8 kap. 1 § brottsbalken den dömas som med tillägnelseuppsåt olovligen tar något som tillhör någon annan. En ytterligare förutsättning är att tillgreppet innebär skada, dvs. att det innefattar en förmögenhetsöverföring.

18. Bestämmelsen om ansvar för försök till brott finns i 23 kap. 1 § brottsbalken. Enligt denna krävs för försöksansvar att det är särskilt angivet att gärningen är straffbelagd på försöksstadiet. Enligt 8 kap. 12 § är försök till stöld straffbelagt.

19. Ansvar för försök till brott förutsätter att gärningsmannen har påbörjat utförandet av ett visst brott men att detta inte har kommit till fullbordan. Dessutom ska det ha förelegat fara för att handlingen skulle leda till brottets fullbordan eller ska sådan fara ha varit utesluten endast på grund av tillfälliga omständigheter. Det krävs också att gärningsmannen har haft uppsåt att begå det fullbordade brottet. Straffet för försök ska bestämmas till högst det straff som gäller för det fullbordade brottet och får inte sättas under fängelse om det lägsta straffet för det fullbordade brottet är fängelse i två år eller däröver. Straffvärdet av försöksbrott motsvarar alltså högst straffvärdet av det fullbordade brottet, men är ofta lägre.

20. Skillnaden mellan stöld och försök till stöld är att gärningen i försöksfallet inte har blivit fullbordad. Gärningsmannen har dock haft uppsåt till fullbordat brott. Att det för försöksansvar krävs att det har förelegat fara för att handlingen skulle leda till brottets fullbordning – eller att sådan fara har varit utesluten endast på grund av tillfälliga omständigheter – hänger samman med att man från försöksansvaret har velat undanta de otjänliga försöken. Ansvar för försök till brott ska träffa endast sådana försök som är värda att ta på allvar.

Gärningsbeskrivningen innefattar även ett påstående om försök till stöld

21. Visserligen har åklagaren i sin gärningsbeskrivning påstått att DBT ”har stulit” de aktuella varorna. I detta påstående ligger dock naturligen både att DBT, på ett tidigare stadium i sitt handlande, har påbörjat utförandet av en stöld av varorna och att han har haft uppsåt till att gärningen skulle fullbordas. Det står också klart att gärningspåståendet innefattar att det har förelegat en fara för att stöldbrottet skulle fullbordas. Detta innebär att gärningsbeskrivningen låter sig tolkas så, att den omfattar också försök till stöld. (Jfr NJA 2000 s. 256 och Nordh, a.a. s. 47.)

DBT kan dömas för försök till stöld

22. Åklagaren har i hovrätten yrkat att DBT i andra hand ska dömas för försök till stöld. Därmed har DBT, som i hovrätten var företräd av en försvarare, i förväg fått reda på att bestämmelserna om ansvar för försök till stöld skulle kunna vara tillämpliga och beretts möjlighet att anpassa sitt försvar efter detta. Det innebär att det inte har funnits något hinder för hovrätten att döma DBT för försök till stöld.

DBT har begått den gärning som hovrätten har dömt honom för

23. Genom utredningen i målet är det bevisat att DBT har gjort sig skyldig till försök till stöld.

Högsta domstolens slutsats

24. Hovrättens avgörande av skuldfrågan är alltså riktigt. Också beträffande påföljden gör Högsta domstolen samma bedömning som hovrätten. Hovrättens domslut ska alltså fastställas.

25. Med tillämpning av 31 kap. 1 § fjärde stycket rättegångsbalken bör staten svara för kostnaden för försvaret i Högsta domstolen.

_____

_____

_____

I avgörandet har deltagit: justitieråden Ann-Christine Lindeblad,
Kerstin Calissendorff, Martin Borgeke (referent), Dag Mattsson (skiljaktig)
och Anders Eka
Föredragande justitiesekreterare: Christian Malmqvist

**BILAGA TILL
PROTOKOLL**

2015-04-29

Mål nr
B 5390-13

Justitierådet Dag Mattsson är skiljaktig och ogillar åtalet av följande skäl.

Enligt 30 kap. 3 § rättegångsbalken får en dom inte avse någon annan gärning än den för vilken talan i behörig ordning har förts.

I stämningsansökningen ska åklagaren därför enligt 45 kap. 4 § första stycket 3 rättegångsbalken ange den brottsliga gärningen, med uppgift om tid och plats för dess förövande och de övriga omständigheter som behövs för dess kännetecknande. Åklagaren ska därvid ange alla de yttre faktiska omständigheter och subjektiva moment som är av omedelbar betydelse för gärningens identitet och för dess straffrättsliga rubricering. Det beskrivna händelseförloppet ska sedan utgöra grundvalen för processen.

När åtalet är väckt kan det inte ändras. I 45 kap. 5 § tredje stycket rättegångsbalken finns dock en möjlighet för åklagaren att, under vissa förutsättningar, senare justera gärningsbeskrivningen. Detta kan göras genom att åklagaren åberopar en ny omständighet till stöd för åtalet.

Den tilltalade ska sålunda på ett formaliserat och tydligt sätt få besked om vad saken gäller – vad som läggs honom till last och därmed också vad han ska inrikta sitt försvar på. Det står därigenom vid huvudförhandlingen även klart för alla i rätten vad man ska ta ställning till vid överläggningen till dom. En tydligt föreskriven grund för processen ligger också i åklagarens intresse. Reglerna ger uttryck för den akusatoriska grundsatsen för brottmålsprocessen och de krav på rättssäkerhet som den principen ställer, men de är också

Dok.Id 108068

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax 08-561 666 86	08:45-12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15-15:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstadamstolen.se	

motiverade av andra skäl såsom intresset att skärpa förundersökningen och åstadkomma en effektiv handläggning i domstolen.

Högsta domstolen har i tidigare avgöranden framhållit att den tilltalade kan fällas till ansvar för ett brott endast om gärningsbeskrivningen svarar mot rekvisiten i straffbestämmelsen. Påståenden rörande gärningen som inte kan utläsas av gärningsbeskrivningen får inte läggas till grund för en fällande dom.

Vid tillämpningen av 30 kap. 3 § rättegångsbalken får gärningsbeskrivningen tolkas av rätten genom att den läses i belysning av det brott som åklagaren påstår att den tilltalade har begått och det lagrum som åberopas. En sådan tolkning måste rymmas inom ramen för en naturlig förståelse av gärningsbeskrivningens lydelse och får inte innebära att någon annan omständighet av betydelse förs in. Avgörande blir alltså hur gärningsbeskrivningen är närmare utformad i det enskilda fallet och vilka omständigheter som anges i den. För att ett påstående om fullbordat brott ska anses omfatta även försök till brottet måste alla de omständigheter som i den aktuella situationen konstituerar försöket på något sätt framgå av gärningsbeskrivningen.

Vad som framkom under förhören i tingsrätten föranledde inte åklagaren att justera gärningsbeskrivningen. Gärningsbeskrivningen – enligt vilken DBT ”har stulit varor” – kan inte med en vanlig läsning förstås så att den anger försök till stöld. Eftersom gärningsbeskrivningen inte kan tolkas så att försök till stöld omfattas av den, saknar det betydelse för ansvarsfrågan vad åklagaren kan ha påstått eller annars sagt om försök under huvudförhandlingens gång i tingsrätten och hovrätten. Som tingsrätten har konstaterat ska åtalet alltså ogillas.